

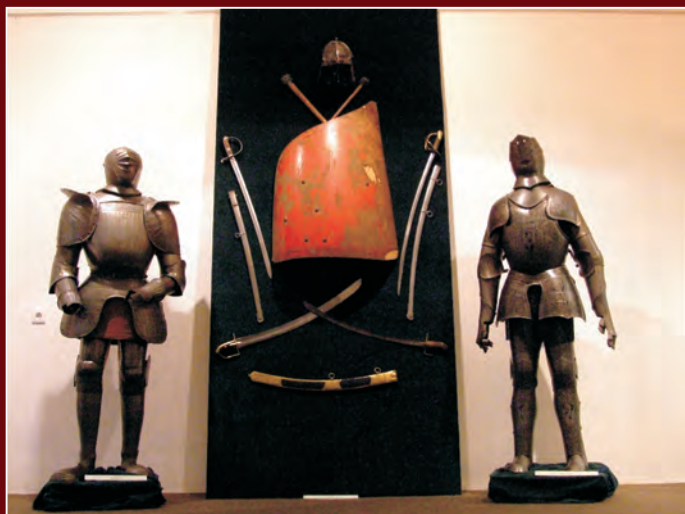

A székely nemzet pecsétje

2011. június 9-én a székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban *Üzenet a múltból. Székelyföldi címerek és pecsétek* cím alatt történelmi tárgyú kiállítás nyílt. A tárlaton 133 év lappangás után végre megtekinthettük a székely nemzet pecsétnyomóját, a székelység ezüstbe metszett jelképét.

Az Erdélyi Fejedelemség jogi alapját a három nemzet¹ uniója (unio trium nationum) képezte, az évente többször összehívható országgyűlés volt a helye a politikai érdekek konfrontációjának. A fejedelem mindig erős hatalommal rendelkezett, eldönthette a vitákat, felmerülő ellentéteket. Formailag ez abban is megnyilvánult, hogy az országgyűlés határozatait a fejedelemség fennállásának első századában a mindenkori fejedelem pecsétjével hitelesítették. Kihasználva a központi hatalom átmeneti gyengülését, a 17. század közepén, 1659-ben megszavazták, hogy az országgyűlési határozatokat csak mindhárom nemzet beleegyezésével lehessen kiadni. Ez a gyakorlatban úgy valósult meg, hogy mindenik nemzet a saját pecsétjével erősítette meg a kiadványokat, és bármelyik hiányában érvénytelen volt a határozat.

„Látjuk kegyelmes urunk ebből is országul nagy fogatkozásainkat, hogy bizonyos pecsétünk nem lévén, netalán most immáron kárunkon experiáljuk annak ekkédiglen való szükséges meglétét. Hogy ezért ebből is jövőendőben is nagyobb incommoditásunk ne következhessek, illendőnek ítéltük a Nagyságod tetszéséből, hogy bizonyos négy pecsétek metszessenek az országnak négy nagyobb rendei szerint, melyeknek egyike, úgy mint az erdélyi vármegyéké, álljon az ország praesidensénél, avagy az erdélyi ítélmesternél. A másik, mely a székelységé lésszen, az udvarhelyi főkapitánynál. A harmadik, mely a szász nációé, a szebeni polgármesternél. A negyedik pedig, mely az Erdélyhez incorporáltatott Magyarország részéjé, álljon azon részben lévő ítélmesternél. Ha pedig valamely időben ítélmester nem találna lenni a partiumban, olyankor álljon Bihar vármegyei főispánnál; kik is sub fine christiana kötelesek legyenek azoknak conserválására, úgy hogy semminemű időben, sem senkinek parancsolatjára ki ne adják, hanem csak az országnak rend és rendkívül való gyűlésében, olyankor vagy ő maguk vigyék elő, vagy hogy igen hiteles emberektől küldjék bé, ha ő maguk semmi úton bé nem mehetnének, és ha kik ezek közül a halál által elragadtatnak, maradékok mentül hamarébb vagy valamely káptalanban, vagy hogy az ítélmestereknek szorgalmatos gondviselés beadják, testimoniálist vévén róla, egyébaránt azuktul kívánjuk elő. A pecsétek pedig ilyenek legyenek: az erdélyi vármegyéknek a pecsétre metszett insignájok légyen egy fél sas, környül való írása: **Sigillum comitatum Transylvaniae**. A székelységnek légyen egy fél hold és nap, környülvaló írása: **Sigillum nationis Siculicae**. A szászságé légyen hét kolcsos város, környül való írása: **Sigillum nationis Saxonicae**. A Magyarország Erdélyhez incorporáltatott részéjé légyen négy folyóvíz s a kettős kereszt, környülvaló írása: **Sigillum partium Hungariae Transylvaniae annexarum**. Ehhez ezt is hozzáadván, ha valaha valamely időben (kit isten eltávoztasson)

*Pillanatképek a kiállitásról
Róth András Lajos felvételei*

Magyarország részei Erdélytől, ha csak ideig is el találnának szakadni, amint immár szomorú példánkra egynehányszor meg is lött, in tali casu az erdélyi három nemzetből álló statusok egész corpust constituálván, az három pecséttel nomine totius regni pecsételhessenek, és azok alatt mindenféle expediálhassanak szintén úgy, mint amikor Magyarország részei véle egy corpus voltak. Ez pecsétek nélkül, avagy ezek közül csak valamelyik nélkül is, excepto casu praemisso, ha valamely expediói nomine regni kelnének, erőtlének és hitel nélkül való legyenek.”²

A csatolt részek pecsétje feltehetően el sem készült, a másik három viszont még a határozat évében elkészülhetett, és használatba is vették. A székelyek és szászok pecsétje 1661-ben elveszett,³ de a régiék mintájára újakat vésettek I. Apafi Mihály fejedelem parancsára.

Az erdélyi három politikai nemzet címereinek egyesítéséből a 16. század végéről már ismerjük a fejedelemség címerét. „Báthori Kristóf nemzetsége címerével pecsételt. Fia, Zsigmond fejedelem alatt 1590-ben alakult ki Erdélynek a magyar, székely és szász nemzet címeréből összetett címe-re.”⁴ A székelyek címeréről Jakab Elek a következőket írta: „A székelyek címerében a pajzson egy kardot tartó páncélos kar volt, ennek közepe táján egy medvefő és szív, a kard hegyén korona, ... kerületén e körirat volt: 'A három törzsű székelyek pecsété' – Arma trium generum Scythulorum. 1437-ben Zsigmond új címet ad a székelyeknek: mivel szorgalmasan vigyáztak, adja a napot és holdat, melyek szintúgy vigyáznak az égen.”⁵ Viszont Sebestyén József szerint: „Hogy az erdélyi három nemzetnek volt e külön-külön címe-re, homály fűdi. [...] Hogy a székely nemzetnek kék mezőben napot és holdat mutató címerét – az azelőtt használt medvefőn, szíven és koronán átszúrt kardot tartó páncélos kart ábrázoló címere helyett – Zsigmond király adományozta volna, nem bizonyítható.”⁵ A korábbi címer Marosvásárhely és Székelyudvarhely címerében élt tovább. Báthory Zsigmond nagypecséjtének jobb oldali kartusában Erdély címere látható: felül a nap és a növekvő félhold, alatta a növekvő sas, az alsó mezőben a hét bástya. A pecsétlen Havasalföld és Moldva címerében is látható a nap és a hold.

Erdély címere összetett címer, az összetevő három rész 1659-ben külön-külön is közjogi jelentőséget kapott. „Az ország nevében kiállított okmányokat 1659 óta mindhárom nemzet pecsétjével kellett kiállítani, különben nem voltak érvényesek.”⁷ Használatukról így rendelkeznek: „Ennek utána a pecsétes írott artikulusok, hogy egy exemplárt [példányt] tartsanak magoknál ítélmester atyánkfiai, és midőn az artikulusoknak kinyomtatása elvégződik, vitessék ítélmester atyánkfiai kezekbe, és ott conferálván a reservált exemplárra [összevetvén a visszatartott példánnyal], ha mi fogatkozás esik a nyomtatásban, azt hivatalokhoz tartozó kötelességek alatt corrigálják [kijavítják], azután bocsátassanak ki a nyomtatott artikulusok, végeztük.”⁸

A három pecsétnyomó használatának ideje túlélte az Erdélyi Fejedelemség bekebelezését a Habsburg Birodalomba. Az 1791. évi törvénycikkelyeket a királyi főkormányzók és a három nemzet pecsétje hitelesítette. Ettől kezdve a határozatokat nem rendi alapon, hanem egyénenkénti szavazással⁹ hozták. Az ebben a rendszerben kisebb súllyal rendelkező szászok a pecsét kiadásának megtagadásával értek el jobb

(folytatás a 4. oldalon)

ÖRÖKSÉGÜNK

Történelem. Népélet. Néphagyomány.

V. évf. (2011) 2. szám

História

- 2 Zepezcaner Jenő: A székely nemzet pecsétje
- 5 Bicsok Zoltán: Fondok és gyűjtemények a Román Országos Levéltár csíkszeredai kirendeltségének kezelésében 10. Dr. Pál Gábor iratai
- 8 Mihály János: Bethlen Gábor fejedelem zászlóiról

Megkérdeztük

- 10 „Én mindennek örvendek, ami a történelmi valósághoz közelebb visz”
Kolumbán Zsuzsanna beszélgetése Gyöngyössi János vegyész-mérnökkel, a székely templomerődök kutatójával

Lábjegyzet

- 12 Oláh Sándor: Egy emlékezet-könyv margójára

Életutak

- 14 Róth András Lajos: Aki szándéka ellenére lett (jó) könyvtáros
- 16 Kovács Árpád: Vetró András történelmi nagyjai

Székely fonó

- 18 Kőváry László: Történelmi adomák

Forrásközelben

- 20 Mihály János: Az abásfalvi Csoma család nemeslevele

Népi kultúra

- 22 P. Buzogány Árpád: Mondák és találós kérdések Kőröspatakról
- 24 Demeter Csanád: Néma orvos
- 25 Gálfalvi Gábor: A székely népviselet

Jelzések, emlékek, vélemények

- 27 Balácsi Dénes: „Akit szerettek az asszonyok”

Évfordulóink

- 29 P. Buzogány Árpád: Udvarhelyszéki helyismereti évfordulók. 2011. április–június

A címlapon: a székely nemzet pecsétnyomója.

ÖRÖKSÉGÜNK: Történelem. Népélet. Néphagyomány. V. évfolyam (2011) 2. szám

Megjelenik negyedévente. Kiadja a Hargita Megyei Hagyományörzési Forrásközpont. **Igazgató:** Szöcs Endre.

A Forrásközpont fenntartója: Hargita Megye Tanácsa.

Főszerkesztő: Kolumbán Zsuzsanna.

Szerkesztőbizottság: P. Buzogány Árpád, Mihály János, Miklós Zoltán, Kovács Árpád.

ISSN 2067-7367

© A szerkesztőség előzetes értesítése, beleegyezése nélkül tilos a lapban közölt írásokat újra megjelentetni.

A szerkesztőség címe: Székelyudvarhely, 1918. December 1 utca, 9. szám, II. emelet.

A folyóirat megrendelhető a 0266-214440 (Szöcs Klára) telefonszámon, illetve az oroksegunk@hereditas.ro e-mail címen. További információk a www.oroksegunk.ro honlapon találhatók.

Támogató: Nemzeti Kulturális Alap

Nyomdai munkálatok: Infopress Group Rt., DTP Stúdió

Médiapartner: Szabadidőkalauz, www.szabadidokalauz.ro

alkuhelyzetet. Ezt a „fegyvert” felhasználták az 1841–1843. évi országgyűlésen is, mikor az erdélyi múzeum felállítására külön adó megadását tervezték.¹⁰

Az 1837–1838. évi országgyűlés alkalmával is használták a pecséteket.¹¹ Sőt Udvarhelyszék főkirálybírája, Daniel Gábor még 1865-ben is fontosnak tartotta, hogy magával vigye az országgyűlésre.¹² A pecsétnyomót 1849 után, mikor a közigazgatás addigi autonómiáját felszámolták, a főkormányzók levéltárában őrizték.¹³

Az osztrák–magyar dualista rendszer idejében a közigazgatás polgári átalakítása, centralizálása során, mikor a székely székely megyékké alakultak, a rendi társadalomban használt „nemzeti” pecsétek elvesztették jelentőségüket. Daniel Gábor, Udvarhely vármegye főispánja kérdést intézett a törvényhatósági bizottsághoz 1877. február 12-én „a székely nemzet pecsétjének elhelyezése tárgyában.” Ugyanakkor a többi székely megye véleményét is kikérte. Az így kialakult vélemény eredményeként a pecsétnyomót a kolozsvári Erdélyi Múzeum Egyesületnél helyezte el megőrzésre.¹⁴ A megőrzésre letett, de nem adományt képező pecsétnyomó nem került leltárba. Később a kolozsvári Nemzeti Történeti Múzeumba került. Az elveszettnek hitt tárgyat Gyulai Pál muzeológus azonosította és közölte.¹⁵

A jó minőségű ezüsből készült székely pecsétnyomó átmérője 35 mm, vastagsága 3 mm, súlya 31,90 g. Lenyomtatán (ami tükörképe a pecsétnyomó metszetének) lefektetett ovális pajzsban jobb oldalon sugaras nap arc, bal oldalon sugaras növekvő hold arc látható. A pajzsot barokkos díszítés veszi körül, a kettős vonalkörben elhelyezett feliratot levétkör zárja le.

A vármegyék pecsétnyomója ezüsből készült, a Magyar Országos Levéltárban őrzik. Az eredeti pecsétnyomó 36 mm átmérőjű és 3 mm vastagságú ezüstlap, fogantyú nélkül, kék béléssű kis bőrkazettában. Hátán kalapálás nyomai láthatók, szélébe egy kis kereszt van bevésve.

A szász pecsét sorsa számomra ismeretlen.

Nagyajtai Kovács István¹⁶ válaszként a *Nemzeti Társalkodó* oldalain a három pecsét feliratáról zajló vitára¹⁷ közli a feliratokat és litográfiaiban – amely részleteiben eltér az eredetitől – rajzaikat:

SIGILLUM x COMITATVVM x TRANSILVANNIE *

SIGIL: NATIONIS . SICVLICAE LO
ERDELIORSZAGAE HA *

SIGIL . NATIONIS . SAXONICAE . ROM
NEMZETBOL AL :

A székely és szász pecséteken olvasható magyar szavak és szótöredékek (kiemelve) összeolvasva a HA/ROM NEMZETBOLAL/LO ERDELIORSZAGAE mondatot adják.

Zepeczaner Jenő

1. A „nemzet” korabeli értelmezésében, mely nem etnikai, hanem közjogi fogalom volt.

2. *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*. XII. köt. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 1887. 295. Az 1659. május 24-e és június 15-e között Szászsebesen tartott erdélyi országgyűlés határozatának III. artikulusa.

3. Feltehetően a háborús események következtében.

4. Keöpeczi Sebestyén József: *Erdély címere*. <http://mek.niif.hu/04900/04920/html/mhodonerdely0007.html>

5. Jakab Elek: Az erdélyi országos címerek története. *Századok*. 1867. 336.

6. Keöpeczi Sebestyén József: *Erdély címere*. <http://mek.niif.hu/04900/04920/html/mhodonerdely0007.html>

7. Gratz Gusztáv: *A dualizmus kora*. I. Bp., 1934. 76.; Jakab Elek – Szádeczky Lajos: *Udvarhely vármegye története a legrégebb időtől 1849-ig*. Bp., 1901. 391.

8. Compilata Constitutiók. III. rész, XII. cím, 1. art. *Corpus Juris Hungarici*. CD-ROM. Szerk. Pomogyi László. KJK-KERSZÖV kiadása, Bp., 2000.

9. individualia suffragaria

10. Mikó Imre: *Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika*. Kolozsvár, 1944. 36.; Balogh Artúr: Az erdélyi szellem. *Erdélyi Múzeum*. 1941. 1-2. füzet. 3-4.

11. „A mely hűségi eskünk letételéről örökös hódolatunk és alávetettségünk jelül és bizonyosságul, kiállítjuk az eme fejedelemség három nemzeti pecsétének reányomásával, saját kezünk aláírásával és az egyesek pecségeinek reáillesztésével megerősített és biztosított, s a császári királyi szent felséghez, a mi legkegyelmesebb urunkhoz benyújtandó jelen oklevelet.” Az 1837-1838. évi I. tc. Záróformula. *Corpus Juris Hungarici*. CD-ROM. Szerk. Pomogyi László. KJK-KERSZÖV kiadása, Bp., 2000.

12. „Magamhoz véve a székely nemzet pecsétjét, a kitűzött időre Kolozsvárra utaztam.” Daniel Gábor: *Udvarhelyszéki események*. Kézirat az udvarhelyi Haáz Rezső Múzeumban. I. 70.

13. „...a székely nemzet pecsétjét, mely mindig az udvarhelyszéki főkirálybírónál állott, még június 30-án, ugyanazon hó 25-i 937. sz. a., a főkormányzók elnökének leírata mellett, a főkormányzók levéltárából megkaptam. Ennek körirata a magyar és szász nemzet pecsétjein levővel együtt tette a 'három nemzetből álló erdélyi országgyűlés' körmondatát.” Uo. I. 28-29.

14. „A székely nemzet pecsétnyomóját a házi pénztárba helyeztem el [1876], később az erdélyi múzeumba, hol most is [1898] feltalálható.” Uo. II. 34.

Daniel Gábor emlékirataiban még egy pecsétani érdekességet említ: „Udvarhelyszék nagy pecsétes címerét Mária Terézia adományozta 1757-ben. Mely címet használt az előtt, biztosan nem tudom, de az ebben levő öt csillag, mely az öt székely széklet jelképezi, meg a vár aligha a régiből vétetett át. Báró Henter Antal, a báró Henter József apja, ki Macskási előtt volt Udvarhelyszék főkirálybírája, ezüstbe metszette ezen nagy pecsétet, melynek szélyén ezen betűk vannak bevésve: B.A.H.S.J.R. Eleinte nem jöttünk rá ezen betűk jelentésére, de később megfejtettük. E szerint: Baro Antonius Henter Supremus Judex Regius. Nem szabályszerű egy törvényhatóság címerén a főkirálybíró nevének alkalmazása. A kisebb pecsétnyomókon ez nincs meg.” Uo. II. 127.

15. Gyulai, Paul: În legătură cu un tipar de sigiliu considerat pierdut. *Studii și Materiale*. Tg. Mureș, II. 1967. 99–105.

16. Nagy Ajtai Kovács István: A' magyar, székely és szász nemzetek pecsétjeik. *Nemzeti Társalkodó*, 1834. április 29. 287–290.

17. Agrippa [Szász Károly]: Diplomaticai Különösség. *Nemzeti Társalkodó*, 1833. augusztus 10. 81–86.; Kemény József: Értekezés Erdélynek nemzeti pecsétjein található körül-írásokról. *Nemzeti Társalkodó*, 1833. szeptember 7. 145–160.; Kemény József: További jegyzés és figyelmeztetés. *Nemzeti Társalkodó*, 1833. október 26. 271–272.